

1.

Около три часа след полунощ Мария ме събуди, за да ме пита какво сънувам:

– Викаш нещо, караш се. Просто не мога да чета. Пак ли разпределението?

А аз сънувах, че стоя край един път и махам на камионите да ме вземат. Не си спомням закъде трябваше да пътувам, нито виждах лицата на шофьорите, защото слънцето светеше право в очите ми. Това е от лампата на Мария. Тя уж я засенчва с фунийка от вестник, но леглата ни са едно до друго и когато Мария чете, аз непрекъснато сънувам слънце. На отсрещните две легла химичките от втори курс спят спокойно – те са далече от слънцето и от разпределението.

Нощем нашата пренаселена стая изглежда по-хубава. Учебниците върху библиотечката приличат на истински книги, а от шарената сянка на тополата тензухеното перде се превръща в дантела. Дори Менделеевата таблица над леглата на химичките нощем е като голям ковчег, съшит от квадратчета.

Трябва да поспя още малко. Пред комисията за разпределението човек не бива да се покаже с червени очи, могат да си помислят, че е плакал или че се готви да заплаче.

Одеялото мирише на мене. За пет години то е попило моя дъх. След няколко дни ще го предам в склада, домакинът на общежитието ще го прегледа за дупки и мастилени петна и ще го прати в пералнята. Там моето одеяло трябва да забрави всичко за мен, за да може наесен с чист мъх да завие някоя първокурсничка.

Четири и половина е. Стаята бавно и тъжно погрознява. Книгите върху библиотечката пак стават учебници по аналитична химия и ръководства по славянски литератури. Уличната лампа угасна, сянката на тополата мигом се стопи и без нея пердето отново е снизан от пране тензух. Красивият ковчег над леглата на химичките пак си е таблицата на Менделеев – стара и измачкана, с нечий огромен подпис върху празните квадратчета за неоткритите елементи.

Мария насън се е примъкнала към мен и ми е интересно да разглеждам от толкова близо лицето ѝ. Хубава е. Направо не мога да разбера защо момчетата от нашия курс не обичат да танцуват с нея. Мария спи и смешно се мръщи, за да прогони кичура коса, който докосва устните ѝ. Разпределението не я засяга,

тя е отличничка и има право да избира: Пловдив, Русе или Бургас. Много е неприятно да се живее с отличничка. Човек трябва да пуска радиото с разрешение, да не свири с уста и нощем, ще - не ще, да сънува, че в очите му свети слънце.

Ръцете ни са една до друга върху възглавницата. Нейната е широка, с квадратни нокти, същите ръце имаше и майка ѝ, ямболската селянка с мънистено елече, която дойде миналата пролет, седя половин ден върху леглото на дъщеря си и после цяла седмица ядохме курабии и ябълки, надъхващи на зимник. Мама никога не е идвала да ме види в София, праща ми само кошнички с твърдо сварени яйца и писма. Оня ден ми беше писала тъй: гледай, чедо, да се върнете в Пловдив. Кажи на комисията – къща си имаме там и баща ми е пенсионер, болен от задух. Ти знаеш...

Какво да зная? В Пловдив ще иде отличник, може и Мария да е. А мене къде ли ще ме изпратят?

Най-важното е пред комисията да се влезе спокойно и с по-прибрана прическа, колкото се може с по-прибрана прическа. Първо ще им кажа, че с Михаил сме женени от четири месеца, а още живеем разделени и че ако не ме разпределят в града, където е назначен той... Точно тук трябва да се каже нещо много трогателно и силно. Предварително не мога да го измисля, но пред комисията дано ми дойде наум. И на изпит ми се е случвало така.

Станах на пръсти с отскок, защото иначе десният ъгъл на пружината скърца ужасно.

Най-хубавото нещо в нашето студентско общежитие е банята. Топла вода пускат рядко, но и тогава огнярят си прави шеги, навярно му е весело момичетата, мокри и загърнати в хавлии, да тичат чак до избата и да се разправят. Студената струя опъва кожата ми, аз затварям очи и забравям всичко, дори и разпределението. Мисля единствено за август... Михаил каза, че ще отидем на морето... и ще живеем заедно. Ще опънем палатка и ще си направим огнище от два камъка. Вратата хлопва, но просто не ми се иска да отворя очи, за да видя коя е дошла.

– Добро утро. Още спиш?

Сузана от Сенегал се смее срещу мен с бялата си усмивка. Сред капките красивото ѝ черно тяло прилича на струя под дъжд. Тя не знае много думи, едва най-необходимите, ала е интересно да се разговаря с нея – може да се получат и двусмислици, но поне няма да се кажат ненужни неща.

– Днес разпределение?

– Да.

– Ти къде?

– Където ме пратят.

Сузана не пита повече. Или не е научила толкова въпроси, или и на нея студената струя напомня някакъв поток и нечие обещание. Прозрачната сапунена пяна, непривична и чужда, се спуска по тъмната ѝ кожа. И неочаквано скръб-разделница обхваща сърцето ми. Сигурно вече никога няма да видя това момиче от Сенегал. Красивото му тяло ще ражда деца, ще танцува и ще почива под сенките на палмите – гъсти и равни като изрязани от черна хартия върху пясъка, – но вече никога Сузана няма да бъде толкова близко, че да виждам на лявото ѝ слепоочие трите тънки резчици на някакъв стар племенен белег.

Излизам тихо, защото не искам тя да отвори очите си под разкипяната струя, която може би ѝ напомня един поток или нечие обещание.

Синята ми блуза е изгладена от снощи и ме чака върху облегалката на стола.

2.

В тия часове много неща се забравят... Забравят се екскурзиите с общи снимки, където момчетата винаги са налягали отпред, а някое от момичетата е хванато от фотоапарата тъкмо в момента, когато оправя косата си. Забравят се бригадирските вечери и спасителните думи, прошепнати от приятеля на изпит. И още колко ли други неща се забравят в тия часове, когато пред кабинета на разпределителната комисия двадесет и три годишните хора напрегнато чакат началото на своя живот!

Вратата ни пропуска по един. Дори не е и като на изпит – там влизахме по четирима. Едно ново разединяващо чувство пронизва въздуха между нас;

даже и най-приказливите днес са си купили свои цигари, за да бъдат сами. Викат ни по списък.

– Борислава Антонова Костова.

Борислава я няма... Ние се споглеждаме с присвити очи и общият гняв за миг ни сближава.

– Велика Панайотова Терзийска – след неловка пауза вика отново чиновничката.

Русата Велика оправя с подскачащи пръсти яката на блузата си. Жилетката ѝ е боядисана с орехова шума и ние всички гледаме нейната сложна котленска плетка – на розички и листа. Пред вратата Велика се обръща още веднъж и чак сега някои от нас откриват, че сините ѝ очи са хубави, а не селски, както пет години казвахме помежду си.

Велика излиза бързо. Съдбата ѝ е решена просто: от Котленско – в Котленско. Сините очи се смеят, но точно сега ние мислим най-вече за себе си и не можем да проумеем тая чужда радост – да се върнеш в родното си село учител.

– Георги Пеев Бозалъшки – вика пак чиновничката.

– Няма го – отговаря някое от момчетата.

Няма го. Георги пишеше стихове и още през втори курс се ожени за едно високо момиче от квартал „Лозенец“, което в началото идваше да го чака след упражнения.

Аз съм недалеч от вратата и моите довчерашни колеги един подир друг минават край мен. Минават с непознати лица, изменени от първия допир с новия живот, който ни предстои. Димитър и Ема се целуват пред всички ни, но ние нямаме сили да се усмихнем на тяхната целувка. Заедно! Те ще бъдат в някакво малко дунавско градче, чието име е Заедно.

– Ти мина ли? – докосва ме някой по рамото.

Мария се е сетила и да закусва! Отличниците имат право и апетит да закусват дори в деня на разпределението. Пловдив, Русе или Бургас... Те трите ще се разберат тихо и внимателно, както подобава на отличнички. И другите две са

тука, спокойни, чужди на околния въздух, като посетители в болничен коридор.

Николай капитанът също яде. На него му е безразлично къде ще го пратят, стига само да има работа за жена му и наблизо да тече река.

– Ще им кажа: бил съм офицер – обяснява ни той, – зная какво е заповед, ама барем да е край река, щото въдичар без вода става луд.

– Генчо Алексиев Стоянов.

Тоя човек ми е противен още от първи курс. Записвахме се за бригада и Стоянов държа реч: „Ще бием по отстъпниците, другари!“. Отстъпници не се намериха. От курса не дойде единствено той, защото замина в Полша на екскурзия. Сега Стоянов минава към вратата, засмян с оная широка своя усмивка, която е прекалено честа, за да се допусне, че е искрена.

Минават моите колеги, отиват си. Щастливи или тъжни, объркани или спокойни, но всички забързани. Нямаме време да си стиснем ръка, да си кажем „довиждане“. което за мнозина от нас би се превърнало и в „сбогом“.

А Михаил не дойде. Беше ми обещал, че няма да закъснее, но пак ще се оправдае с трамваите.

– Николина Бонева Георгиева.

Моето име ми прозвуча като чуждо.

– Тебе викат – опомни ме с острия си лакът Мария.

Мене... Масата е срещу вратата, на толкова крачки, колкото едва да ми стигне дъхът.

– Николина Бонева Георгиева?

Това е глупав въпрос, тъй като секретарката държи разтворения ми паспорт в ръцете си и ако друг щеше да се явява пред комисията вместо мене, би предпочел да го стори по телефона. Стаята е южна. Членовете на комисията седят с гръб към прозореца и докато очите ми просветнат след тъмния коридор, те ми приличат на неясни мъжки и женски силуети.

– Вашето желание, Георгиева? – пита ме нечий уморен бас.

Две жени, които не познавам, доближават глави над документите ми и си шепнат. Басовитият е с очила. Виждала съм го из университета, но не знаех какъв е. Спомням си, даже веднъж го прередих на бюфета и пред възмутения му поглед си купих цигари. Сега той седи в центъра на комисията, зад саксията с прежадняла бегония, и вероятно трябва да отговарям именно на него. Представителите на окръзите са наблъскани един до друг по ъглите на масата и кожените им чанти са наредени пред тях като неравна разноцветна стена. Струва ми се, че тия небръснати и неотспали мъже са дошли в София по друга работа, но тъкмо когато волгата е потегляла, е дотичал някой от отдел „Просвета“:

„Абе виж там, приеми и новите даскали.“

Въпросът беше за моето желание...

– Бих искала да отида в града, където току-що е разпределен и мъжът ми.

– Той какво е завършил?

– Инженер-маркшайдер.

За пръв път свързвах тия думи с Михаил. Прозвучаха ми авторитетно и малко смешно.

– Ние сме женени от четири месеца и живеем разделени.

Двете жени пак зашушукаха и едната, като се усмихва, ми прилича на мама.

– Да, ясно – кима басовитият и очилата му проблясват.

Шумолят страници. Навеждат се глави. Аз мълча, чакам и гледам портрета между прозорците – Ленин седи пред колибата си в Разлив, седи и пише. Някой ми стиска ръката, посипва меки удари по рамото ми.

– Честито! И да помните, инженерът ви спаси. Маркшайдерите са дефицитен кадър.

Аз, недефицитният кадър, благодаря едновременно на всички и от щастие повтарям:

– Мерси, мерси – макар че съм вече учителка по литература и ще уча другите на чист български език. Смея се невъзможно глупаво и заднешком отстъпвам

към вратата, като продължавам да се кланям пред всички – пред мъжа с очилата, пред жената, която усмихната прилича на мама, пред брадясалите представители на окръзите. Пред картината на Ленин. Много хубава картина, Ленин седи и пише, наметнат с черно палто.

Вън цялата се сблъсках с Михаил.

– Заедно...

Михаил има високо твърдо рамо, облягам челото си на него и се оставям той да ме води по дългия коридор, да ме превежда по стъпалата. Чак когато сме на слънчевия двор, вдигам лице и се мъча да се усмихна на Михаил.

– Ама ти плачеш ли? – изненадано пита той. – Гледай, и защо плачеш? Кажеш защо де?

Михаил винаги пита и пита! Единственото спасение е да не му се отговаря за всичко. И аз мълча и го гледам: висок, черен, с черни цигански очи и бяла риза, изпрана от мене.

Вечерта под засенчената лампа на Мария написах писмо до мама. Мама все ме обвинява, че не може да разбира почерка ми. Страх се да пиша ясно, с големи букви и отчетливи редове. Писах ѝ, че отиваме с Михаил в един и същи град, да не ми се сърди, дето не съм настоявала за Пловдив. Обещах, че след морето ще гледаме да им идем на гости.

На гости у мама... Новостта на тая фраза внезапно ме натъжи.

Нашата къща в Пловдив е червена и малка, с люляков плет вместо ограда. Мене и брат ми ни възпитаха две неща – ръката на мама и именно този плет. Мама искаше да бъдем деца ангели, но през стълбата на люляка ние си изсякохме проходче и със свободолюбиво съзаклятничество се измъквахме на улицата или на мач. Мама ни посрещаше по особен начин. Вън, пред второто стъпало на прага, след всяко разкрито наше бягство тя оставяше дрянвата пръчица, с която татко някога бе къдрил в работилницата калпаци. Това беше психологическо предупреждение за предстоящото събитие. Но най-обидното бе, че един от нас трябваше да внесе пръчицата сам и да я подаде на мама.

Освен това, че дрянвата пръчица беше негова, татко с нищо друго нямаше дял в нашето възпитание. Дори понякога смените в шапкарската фабрика така го

завъртаха, че седмици наред ние виждахме само чинийките от ранната му закуска или голямата му спяща ръка, увиснала от миндерчето чак до пода.

Когато ме приеха да следвам, последната вечер, преди да замина за София, татко ме заведе на Бунарджика. Задухът му беше още нов и стигнахме до върха.

Татко беше облякъл най-скъпия си костюм от зелен ластикотин с бронзови нишки, вече прекъснати по лактите и колената. С този костюм той идваше някога в училище, когато получавах първите си свидетелства. Зеленото сако винаги му стоеше добре и нито веднъж не се наложи да се преместват копчетата навън. В малкия ресторант татко поръча бира, наля чашата ми и замислено ме погледна. За пръв път открих, че очите му са ласкаво сиви и че двете бръчки край устата му преди години са били трапчинки.

– Много се радвам, дете ще учиш. Да знаеш откога ми е мерак – рече той и смутено замлъкна.

Повече нямаше какво да си кажем. Мълчахме и се обичахме, макар че през всичките тия осемнадесет години не бе ни останало време за приятелство.

– Ти там се пази! – с неочаквана суровост каза татко. – Аз в София съм служил като войник.

После пихме още бира и танцувахме. Той помоли да изчакаме танго. Танцувахме, а хората от околните маси ни гледаха многозначително. Притисната до татковите гърди, слушах ударите на сърцето му и острият мълчалив хрипове на задуха...

Вратата на стаята бавно проскърцва. Никоя от нас не отваря така. Мария се хвърля на леглото, направо сред разпилените листове на недовършеното ми писмо.

– Край... Край!

Изплакана от един двадесет и три годишен човек, думата „край“ звучи страшно. Не разпитвам. Ясно ми е – свършено е с надеждата за Пловдив, Русе или Бургас. Сега на Мария ѝ е нужно само едно – да се наплаче.

След половин час, измита и успокоена, тя седи на моята възглавница и неумело пуши от моята цигара.

– Разбираш ли, и трите места са заети! А аз пет години да уча като побъркана. Кажи ми кой друг от нашия курс е учил така? Театър не зная, кино не зная, Витоша не зная...

Гледам я и си мисля: всъщност колко малко може да знае понякога един отличник.

Лежим една до друга. В стаята е вече тъмно и Мария, изправена на лакът, сякаш продължава да се кара със самата тъмнина:

– Ще им докажа, ще видиш. Където и да съм, ще чета и щом обявят място за аспиранти, ще видиш... Ще си пишем, нали? – все по-укротена шепне Мария.

– Дай ми новия си адрес.

– Нямам.

Наистина нямам адрес. А улицата и къщата, където ще живеем, сега навярно ни чакат някъде в оня непознат град.

Мария подскача насън. Спори с някого, предупреждава... но аз не я събуждам, не отмествам ръката ѝ от рамото си, защото искам поне в съня си тя да изрече думите, които там е трябвало да премълчи.